

УДК 323.2

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.44>

ПОЛІТИЧНІ СВЯТА ЯК РІЗНОВИД ПОЛІТИЧНОГО РИТУАЛУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Тетяна Кухоцька

*Маріупольський державний університет,
історичний факультет, кафедра політології та міжнародних відносин,
вул. Преображенська, 6/4, 03037, м. Київ, Україна*

Стаття досліджує роль політичних свят як різновиду політичного ритуалу в процесі формування української політичної ідентичності в умовах повномасштабної збройної агресії з боку РФ. Політичний ритуал розглянуто з використанням міждисциплінарного підходу, зокрема з урахуванням концепцій функціоналізму, структуралізму, психоаналізу, культурології та політології, проаналізовано наявні класифікації політичних ритуалів та їхню роль в утвердженні колективної пам'яті, мобілізації суспільства та легітимізації політичного порядку. Вивчено українські політичні свята, зокрема державні, та їхню роль у формуванні консолідованої політичної ідентичності українців в умовах російсько-української війни. Особливу увагу приділено трансформації змісту та форм політичних свят в Україні після 2014 року (в умовах російської агресії на Сході та анексії Криму) та після 24 лютого 2022 року (в умовах початку повномасштабного російського вторгнення, коли актуалізувалася потреба у прискореній консолідації політичної нації). Реформи у сфері політичних свят класифіковано таким чином: скасування свят радянського зразка, запровадження нових символічних дат, прив'язка державних свят до реформованого релігійного календаря (після переходу ПЦУ на новоюліанський стиль). Підкреслено, що політичні свята є не лише формою культурної трансляції політичних цінностей, але й дієвим механізмом символічного дистанціювання від РФ та утвердження альтернативного цивілізаційного вектора розвитку України з орієнтацією на європейські демократичні цінності. В умовах війни політичні ритуали, особливо у форматі політичних свят, виконують функцію колективної терапії, консолідації та підтримки суспільної стійкості, виступають елементом стратегії формування політичної ідентичності української нації.

Ключові слова: політична ідентичність, політична комунікація, російсько-українська війна, гібридна війна, російська пропаганда, «руський мир», політичні ритуали, політичні свята.

Постановка проблеми. Російське військове вторгнення актуалізувало питання щодо необхідності формування консолідованої політичної ідентичності українського народу. Важливим фактором стало і те, що російська агресія не обмежувалася виключно військовими діями, але й активно використовувала інформаційні та ідентичнісні інструменти в межах гібридної війни. У цих умовах не досить було протистояти ворогу лише на полі бою – важливою ареною протистояння став культурний та інформаційний простір. Одним зі складників поширюваної РФ концепції «руського миру» було апелювання до спільного радянського минулого. Ностальгія за радянською епохою вліталася в російську пропаганду, роблячи акцент на емоційний вплив, а не на логіку. Для досягнення цієї мети активно популяризувалися ті атрибути, які у населення асоціювалися з СРСР та змушували тих, чия молодість та дитинство пройшли в радянський період, думками повернутися в минуле та знайти там позитивні емоційні відгуки. Такій самій цілі слугували і радянські політичні свята, які були спільними для всього пострадянського простору. У сучасній Росії їх святкування масштабували,

активно транслювали в інформаційний простір, перетворюючи на об'єднавчий фактор та обґрунтовуючи таким чином тезу про єдність народів колишнього СРСР, зокрема російського та українського народу. У цих умовах для українського суспільства стало надзвичайно важливим сформувати власні політичні символи, які б не могли використовуватися та подвійно трактуватися ворогом з позиції «спільні символи – спільний народ». Серед подібних символів особливе місце відводилося такому різновиду політичного ритуалу, як політичні свята. Саме вони не лише виступали символами української нації, але й доволі ефективно об'єднували її на основі спільних процедур та цінностей.

Огляд літератури. Питання, пов'язані з політичною ідентичністю та роллю політичних ритуалів у її формуванні, є актуальними для українських та іноземних науковців. Так, політична ідентичність досліджувалася такими авторами, як П. Бергер, І. Гоффман, Е. Сміт, Ж. Лакан, Н. Пашина, К. Гольдштейн, М. Степико; роль символів у формуванні політичної ідентичності вивчали В. Корнієнко, С. Денисюк, С. Гетц, С. Белл; політичні ритуали та їхню специфіку аналізували В. Бушанський, Ю. Левенець, Е. Гоффман, Е. Мамонтова, В. Полянська; класифікації політичних ритуалів приділено увагу в працях Е. Гоффмана, Е. Дюркгейма, Ч. Куна; функції політичних ритуалів розглянуто Г. Ласвеллом, С. Кривенко. Однак при всьому цьому натепер доволі мало досліджень, присвячених особливостям політичного свята як специфічного політичного ритуалу, спрямованого на побудову політичної ідентичності.

Мета статті – проаналізувати роль політичних свят у конструюванні політичної ідентичності на прикладі українського досвіду в умовах російської збройної агресії.

Виклад основного матеріалу. Концепція політичного ритуалу викликала цікавість та активно аналізувалася дослідниками в межах різних наукових підходів, зокрема у парадигмі функціоналізму, психоаналізу, структуралізму, та в рамках різних наук, таких як філософія, культурологія, семіотика, політологія, державне управління тощо. На нашу думку, доволі вдалим є визначення політичного ритуалу, яке дала українська дослідниця Е. Мамонтова, а саме як стандартизованого, ідеологічно санкціонованого та драматично інсценованого повторення політично значущих дій, які спрямовані на регулярне підтвердження та укріплення чинного соціально-політичного порядку [5, с. 74].

Політичні ритуали науковці класифікують за різними ознаками. У межах нашого дослідження доцільним було звернутися до класифікації, запропонованої Е. Дюркгеймом, який поділяв політичні ритуали на позитивні та негативні. Позитивні ритуали передбачали залучення громадян до ідеалізованого варіанту єдиної політичної ідентичності. До подібних ритуалів можна віднести ті, що пов'язані з атрибутами авторитарних чи тоталітарних режимів, зокрема комуністичного: піонерська та комсомольська атрибутика, тематичні мітинги на 1 травня до Дня міжнародної солідарності трудящих чи 7 листопада до Дня Великої жовтневої революції тощо. Водночас негативні ритуали базувалися на системі заборон, до них можна віднести, наприклад, глумління над державною символікою чи політичний вандалізм [1].

Також Е. Дюркгейм виділяв кризові та календарні ритуали. Кризові ритуали – це ті, які застосовувалися в екстремальних ситуаціях, таких як епідемія, стихійне лихо, війна: вони є способом колективного переживання критичної ситуації, дають змогу людям долучитися до чогось спільного, відчутти єдність. Наприклад, до цього типу політичного ритуалу можна віднести перебування голови держави чи місцевої влади на місці трагічних подій (виїзди В. Кличка на місця ударів російських ракет по цивільних об'єктах), звернення до народу в умовах надзвичайної ситуації (щоденні звернення В. Зеленського до народу, які оприлюднюються на його сторінках у соціальних мережах), ритуали підтримки (візити

В. Зеленського у військові частини, освітні та медичні заклади, які знаходяться в безпосередній близькості до лінії фронту), ритуали загальнонаціонального єднання (жалоба за жертвами російських атак) тощо. Календарні політичні ритуали, своєю чергою, передбачають чітку прив'язку до конкретної дати, регулярність та повторюваність. Саме до таких ритуалів можна віднести політичні свята, які є способом збереження й передачі цінностей та норм, характерних для певної політичної ідентичності, від покоління до покоління [1].

Якщо аналізувати функції політичних ритуалів, то серед ключових функцій особливе місце займає об'єднувача, бо саме політичні ритуали мають змогу пов'язати політичну спільноту з її минулим та майбутнім, зокрема, через очікування повторюваності ритуалу. Крім цього, політичні ритуали виконують функції соціалізації, легітимізації влади та вже встановленого порядку. Американський учений Г. Ласвелл, розглядаючи політичні ритуали з позицій психоаналізу, виокремив три основних типи: ритуали, що базуються на раціональності, тобто пов'язані з «Я» (наприклад, вибори); ритуали, що базуються на суспільній моралі, тобто пов'язані з «Над Я» (наприклад, патріотичні свята, вшанування героїв – все, що демонструє прихильність до певних загальних цінностей, політичної ідентичності); ритуали, що базуються на несвідомих поривах людської сутності, тобто пов'язані з «Воно» (наприклад, нерациональне насильство під час військових конфліктів, самосуди, співпраця з ворогом тощо) [11].

Треба зазначити, що політичні ритуали також виступають індикаторами політичної ситуації в країні, отже, їх зміна свідчить про зміну пріоритетів та порядку денного в державі. Це можна простежити на прикладі порівняння підходів до святкування Дня незалежності при президентах П. Порошенкові та В. Зеленському. За правління П. Порошенка обов'язковим елементом святкування Дня незалежності був військовий парад на центральній площі Києва, який активно висвітлювався в медіа та мав на меті продемонструвати (як власним громадянам, так і агресору), що Україна має значний військовий потенціал, що вона здатна себе захистити. Підкреслювалася пріоритетна роль військових та державних інтересів, які вони захищають. Тобто за класифікацією Г. Ласвелла, цей політичний ритуал до Дня незалежності можна віднести до типу політичних ритуалів, що орієнтуються на «над Я» (суспільне). Під час правління В. Зеленського військовий парад було замінено ходою гідності. Тут вже в центрі була не держава, а людина, при цьому відмовилися від звеличування військових, які тепер були поставлені на один шабель з учителями, лікарями, митцями тощо, також перестали плекати відповідальність цивільних перед армією. Тобто ми бачимо перехід до ритуалу, що орієнтується на «Я» (особистість) [4].

Як вже зазначалося, в умовах війни з РФ важливим завданням для української держави стало прискорене формування єдиної консолідованої політичної ідентичності українців як політичної нації, яка не є частиною «руського миру». І одним з інструментів для досягнення цієї мети стали політичні свята. Якщо проаналізувати сутність політичних свят, зокрема державних, то можна визначити, що вони є різновидом політичного ритуалу, який за допомогою своєї регулярності та повторюваності сприяє не лише передачі знань, але й їх закріпленню та відтворюваності, що важливо для конструювання політичної ідентичності, посилює солідарність, виступає символічним інструментом політики пам'яті [2].

В умовах активної гібридної агресії з боку Росії дистанціювання від політичних свят радянської епохи та створення політичних свят, які не були пов'язані з пострадянським минулим, не ідентифікувалися б із політичними святами РФ та звертали увагу саме на українську політичну ідентичність, стало потребою сьогодення. Треба зазначити, що повномасштабне російське вторгнення сприяло процесу дистанціювання від радянського минулого в цій сфері, сильно змінивши ставлення українців до радянських свят, особливо

тих, що активно просуваються в інформаційному просторі РФ, а саме 1 травня (День праці) та 9 травня (День Перемоги). Незважаючи на те, що ці політичні свята традиційно було частиною ідентичності значної кількості українців, які народилися та виховувалися в СРСР, асоціація цих свят з агресором та тією ідентичністю, що він просуває, відвернула від них громадську прихильність. Опитування, проведене у лютому 2024 року Київським міжнародним інститутом соціології, показало, що День Перемоги вважають важливим святом лише 11 % українців (у 2021 році таких респондентів було 30 %, у 2023 році – 13 %), позитивно до Дня праці ставилися лише 4 % українців (у 2021 році таких було 12 %, у 2023 р. – 5 %) [7].

Паралельно з дистанціюванням від пострадянської спадщини починаючи з 2014 року відбувалося активне формування власної української мапи політичних свят. Було запроваджено ряд державних свят, які робити акцент саме на українській ідентичності. Наприклад, Указом Президента від 14 жовтня 2014 року № 806/2014 було запроваджено День захисників та захисниць, який відзначався на Покров Пресвятої Богородиці 14 жовтня та за своїм змістовим наповненням став альтернативою Дню захисника Вітчизни, який відзначався 23 лютого (останній було скасовано як пережиток радянського минулого) [9]. Треба зазначити, що День захисників та захисниць отримав статус державного свята та неробочого дня на відміну від скасованого Дня захисника Вітчизни, який статусу державного свята в Україні не мав. Це є свідченням актуалізації військового чинника в українській державі в умовах зовнішньої збройної агресії.

Наступним запровадженням автентичним українським державним святом, відповідно до Указу Президента України від 24 серпня 2021 року № 423/2021, став День Української Державності. Це свято відзначається починаючи з 2022 року 28 липня у День Хрещення Київської Руси-України, коли вшановується пам'ять про видатного державотворця, святого рівноапостольного князя Київського Володимира Великого. Ця свята мало на меті підкреслити той факт, що українська держава має тривалу історію, а не є штучним утворенням, як про це зазначають російські експерти та ідеологи «руського миру», а українську політичну спадковість можна простежити до Київської Русі, «спадкоємцями якої є, зокрема, Галицько-Волинське князівство, Українська козацька держава, Українська Народна Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська Держава, Карпатська Україна та сучасна Україна» [8].

У нових умовах трансформації зазнав і підхід до відзначення завершення Другої світової війни. 23 травня 2023 року Верховна рада України ухвалила Закон «Про День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років», в якому зазначено: «Установити в Україні День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років, який відзначати щорічно 8 травня». День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років відзначається починаючи з 2024 року та має такий самий статус (державне свято та неробочий день), як до цього мав День Перемоги [3]. Відповідно до зазначеного вище закону відбулося дистанціювання від Дня Перемоги, який в межах концепції «руського миру» став одним із ключових ідентичнісних символів РФ та її союзників, та зближення з європейською традицією, де 8 травня є традиційно Днем пам'яті та примирення. Треба зазначити, що День пам'яті та примирення відзначався в Україні щорічно 8 травня починаючи з 2015 року та до 2023 року паралельно з Днем Перемоги 9 травня, і лише законом 2023 року День Перемоги було остаточно замінено.

Подальший розрив зі святами РФ відбувся в межах переходу православної церкви України на новоюліанський календар починаючи з 1 вересня 2023 року (рішення затверджено на Архієрейському соборі 24 травня 2023 року). Ця зміна церковного календаря

була проявом остаточного дистанціювання української православної церкви від православної церкви Московського патріархату [10]. Невдовзі після цього переходу, а саме 14 липня 2023 року, Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до статті 73 Кодексу законів про працю України», де були змінені дати державних свят, які є неробочими днями, у прив'язці до нового церковного календаря. Внесені зміни стосувалися не лише безпосередньо релігійних свят (перенесення Різдва на 25 грудня), але й державних свят нерелігійного характеру, які на момент заснування прив'язувалися до певних релігійних дат, а саме День Української Державності, приурочений до Дня хрещення Русі (перенесено з 28 на 15 липня); День захисників та захисниць України, приурочений до Покрови Пресвятої Богородиці (перенесено з 14 жовтня на 1 жовтня). Голова Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Галина Третякова так охарактеризувала ці зміни: «Встановлюючи нові дати святкових і неробочих днів, Україна усуває спадщину колоніального минулого, очищує державний календар від нав'язаних минулим дат, визначає нові традиції вільної європейської держави, у відповідності із загальносвітовою та європейською культурними традиціями» [10].

Окрім державних свят, на формування політичної ідентичності впливають недержавні політичні свята та пам'ятні дати, за допомогою яких розставляються акценти на важливих для нашого сьогодення аспектах суспільного життя. Найбільш значущими в цьому контексті є пам'ятні дати, пов'язані з російсько-українською війною, наприклад: 26 лютого – День кримського спротиву російській окупації; 14 березня – День українського добровольця; 29 серпня – День пам'яті загиблих захисників України; 4 червня – День вшанування пам'яті дітей – жертв сучасної війни; тощо [10]. Останньою наразі подібною ініціативою стало встановлення 28 липня офіційним Днем вшанування пам'яті захисників і захисниць України, учасників добровільних формувань, а також цивільних осіб, які були страчені, закатовані або загинули у полоні, відповідно до Постанови Верховної Ради України від 22.07.2025 № 4558-IX [6]. Ця дата була приурочена до річниці російського воєнного злочину на території колишньої Волноваської виправної колонії № 120 у селищі Оленівка Донецької області у ніч з 28 на 29 липня 2022 року, коли в результаті теракту загинуло 53 українських військових та понад 130 дістали поранення різної тяжкості.

Висновки. Гібридний характер російської агресії, яка поширюється не лише на поле бою, але й на культурний та інформаційний простір, вимагає від українського суспільства глибокого переосмислення власних ідентичнісних маркерів, і такий різновид політичних ритуалів, як політичні свята, відіграє ключову роль у цьому процесі. Політичні свята, завдяки своїй повторюваності, масовості та символізму, виконують важливу функцію трансляції цінностей, закріплення наративів політичної ідентичності, а також формують почуття національної єдності. З огляду на особливості війни з Росією, яка в ідеологічній площині апелює до спільного радянського минулого як до підґрунтя «руського миру», надзвичайно важливим стало дистанціювання від радянських символів та ритуалів. Реформи у сфері політичних свят в Україні, які передбачали скасування свят радянського зразка, запровадження нових символічних дат, прив'язку державних свят до реформованого релігійного календаря, стали інструментом трансформації ідентичнісної сфери українського суспільства. Ці зміни свідчать не лише про оновлення державної політики пам'яті, але й про загальнонаціональний рух у бік європейської, громадянської моделі політичної нації.

Список використаної літератури

1. Голденштейн К. Політичний ритуал як соціокультурна основа символічної політики. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політологічні студії».*

2023. Вип. 48. С. 227–233. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/48_2023/28.pdf (дата звернення: 27.07.2025).
2. Голденштейн К. О. Символічні засоби формування політики ідентичності. *Політичне життя*. 2024. № 2. С. 150–156. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/16105> (дата звернення: 24.07.2025).
 3. Про День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років : Закон України від 29.05.2023 № 3107-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3107-20#Text> (дата звернення: 24.07.2025).
 4. Кривенко С. О. Функції політичного ритуалу в українському політичному дискурсі. *Регіональні студії*. 2019. № 19. С. 20–23. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/71095/1/%D0%A4%D0%A3%D0%9D%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%87%20%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A0%D0%98%D0%A2%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%A3%20%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%A3.pdf> (дата звернення: 21.07.2025).
 5. Мамонтова Е. В. Виборча кампанія як політичний ритуал. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 47. С. 72–79. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/47_2012/12.pdf (дата звернення: 23.07.2025).
 6. Про встановлення Дня вшанування пам'яті Захисників та Захисниць України, учасників добровольчих формувань та цивільних осіб, які були страчені, закатовані або загинули у полоні : Постанова Верховної Ради України від 22 липня 2025 року № 4558-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4558-20#Text> (дата звернення: 27.07.2025).
 7. Ставлення українців до державних свят і зокрема до 8 березня. *КМІС*. 07.03.2024. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1383&page=> (дата звернення: 21.07.2025).
 8. Про День Української Державності : Указ Президента України від 24.08.2021 № 423/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4232021-39917> (дата звернення: 21.07.2025).
 9. Про День захисника України : Указ Президента України від 14.10.2014 № 806/2014. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8062014-17816> (дата звернення: 26.07.2025).
 10. Яким має бути календар пам'ятних дат російсько-української війни – обговорили на круглому столі. *Український інститут національної пам'яті*. 16.05.2024. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/yakym-maye-buty-kalendar-pamyatnyh-dat-rosiysko-ukrayinskoyi-viyny-obgovoryly-na-kruglomu-stoli> (дата звернення: 27.07.2025).
 11. Lasswell H. D. *The Analysis of Political Behavior: An Empirical Approach*. London : Routledge and Kegan Paul, 1949. P. 180–194. URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.90320> (дата звернення: 24.07.2025).

POLITICAL HOLIDAYS AS A TYPE OF POLITICAL RITUAL IN THE CONTEXT OF FORMING UKRAINIAN POLITICAL IDENTITY UNDER RUSSIAN AGGRESSION

Tetiana Kuhotska

*Mariupol State University, Faculty of History,
Department of Political Science and International Relations,
Preobrazhenska Str., 6/4, 03037, Kyiv, Ukraine*

The article explores the role of political holidays as a type of political ritual in the process of forming Ukrainian political identity in the context of full-scale armed aggression by the Russian Federation. Political ritual is considered using an interdisciplinary approach, in particular taking into account the concepts

of functionalism, structuralism, psychoanalysis, cultural studies and political science. Existing classifications of political rituals and their role in establishing collective memory, mobilising society and legitimising the political order are analysed. Ukrainian political holidays, in particular state holidays, and their role in shaping the consolidated political identity of Ukrainians in the context of the Russian-Ukrainian war are studied. Particular attention is paid to the transformation of the content and forms of political holidays in Ukraine after 2014 (in the context of Russian aggression in the East and the annexation of Crimea) and after 24 February 2022 (in the context of the start of a full-scale Russian invasion, when the need for accelerated consolidation of the political nation became urgent). Reforms in the sphere of political holidays are classified as follows: the abolition of Soviet-style holidays, the introduction of new symbolic dates, and the linking of public holidays to the reformed religious calendar (after the transition of the Orthodox Church of Ukraine to the New Julian style). It is emphasised that political holidays are not only a form of cultural transmission of political values, but also an effective mechanism for symbolic distancing from the Russian Federation and the establishment of an alternative civilisational vector of Ukraine's development oriented towards European democratic values. In wartime, political rituals, especially in the form of political holidays, serve as collective therapy, consolidation and support for social stability, and are part of the strategy for shaping the political identity of the Ukrainian nation.

Key words: political identity, political communication, Russian-Ukrainian war, hybrid war, Russian propaganda, 'Russian world', political rituals, political holidays.